

اصول قانون اساسی در تونظرات شورای نگهبان

عنوان

اصل یکصد و هفتادم

شماره مسلسل: ۱۳۹۶۰۰۹۶

تاریخ: ۱۳۹۶/۰۹/۲۳

پژوهشکده شورای نگهبان

شناسنامه

عنوان:

اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان

اصل یکصد و هفتادم

تدوین:

محمد فتحی

ناظر علمی:

کاظم کوهی

شماره مسلسل: ۱۳۹۶۰۰۹۶

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۰۹/۲۳

فهرست مطالب

- ۲..... اصل یکصد و هفتادم.....
- ۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی۲
- ۱-۱. طرح اصلاح قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران۲
- ۲-۱. لایحه دیوان عدالت اداری۲
- ۳-۱. لایحه اصلاح قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی و الحاق موادی به آن۳
- ۴-۱. لایحه تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری۴
- ۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران۵
- ۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان۵
- ۱-۳. استفسار رئیس قوه قضائیه نسبت به زمان ترتب آثار ابطال بر مقررات دولتی مغایر شناخته شده با موازین شرع۵
- ۲-۳. استفسار رئیس قوه قضائیه نسبت به محدوده اختیارات دیوان عدالت اداری در اصل ۱۷۰ قانون اساسی از جهت رسیدگی به تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های خلاف قانون نهادهای حکومتی۸
- ۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی۹
- ۱-۴. استعلام شورای عالی قضایی جمهوری اسلامی ایران نسبت به نحوه جلوگیری از اجرای قوانین و تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های مصوب در رژیم گذشته که خلاف موازین اسلام است۹
- ۲-۴. استعلام رئیس دیوان عدالت اداری نسبت به اجرای مصوبه ابطال شده در مواردی که به مرحله اجراء در نیامده و نیز تصویب مصوبه‌ای به همان مضمون و یا مبتنی بر همان ملاکی که موجب ابطال مصوبه شده است۱۱
- ۵- تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان۱۴

اصل یکصد و هفتادم

قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

۱-۱. نظر شماره ۱۸۲۰/۳۰/۸۱ مورخ ۱۳۸۱/۸/۱۵ شورای نگهبان در خصوص طرح اصلاح قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران مصوب ۱۳۷۵، مصوب ۱۳۸۱/۷/۱۷ مجلس شورای اسلامی

۱-۱-۱- در تبصره (۲) ماده (۸۲) موضوع ماده (۶۱) مصوبه،^(۱) انحصار مراجعه به دیوان عدالت اداری و حصر در رسیدگی شکلی توسط این دیوان، مغایر اصول ۳۴، ۱۵۹، ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی شناخته شد.

۱-۲. نظر شماره ۱۴۳۰۶/۳۰/۸۴ مورخ ۱۳۸۴/۱۰/۱۹ شورای نگهبان در خصوص لایحه دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۷ مجلس شورای اسلامی

۱-۲-۱- اطلاق ماده (۲۱)،^(۲) مغایر اصل ۱۷۳^(۳) قانون اساسی و نظریه تفسیری

۱. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل سی و چهارم، شماره ۱-۱۵-۲.

۲. ماده ۲۱- اثر ابطال مصوبات توسط هیئت عمومی از تاریخ تصویب مصوبه ابطال شده می‌باشد.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۸۵/۱/۱۵ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

[در خصوص ماده (۲۱)، اصلاحی از سوی مجلس انجام نشد].

نظر شماره ۸۵/۳۰/۱۴۹۲۸ مورخ ۱۳۸۵/۱/۲۴ شورای نگهبان در خصوص لایحه دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵/۱/۱۵ مجلس شورای اسلامی:

ایراد بند (۶) [= ایراد مذکور در بند ۱-۲-۱] شورای نگهبان در مورد ماده (۲۱) کماکان به قوت خود باقی است.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۸۵/۳/۹ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده (۲۱) به شرح ذیل اصلاح گردید:

ماده ۲۱- اثر ابطال مصوبات از زمان صدور رأی هیئت عمومی است مگر در مورد مصوبات خلاف شرع یا در مواردی که به منظور جلوگیری از تضییع حقوق اشخاص، هیئت مذکور اثر آن را از زمان تصویب مصوبه اعلام نماید.

نظر شماره ۸۵/۳۰/۱۵۸۸۴ مورخ ۱۳۸۵/۴/۱ شورای نگهبان در خصوص لایحه دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵/۳/۹ مجلس شورای اسلامی:

در ماده (۲۱)، با استظهار به الزام دیوان به اعلام موارد تضییع حق، اشکال رفع شده و خلاف موازین شرع و قانون اساسی نمی‌باشد.

۳. با توجه به محتوای نظر شورای نگهبان، به نظر می‌رسد اصل (۱۷۰) صحیح باشد که به اشتباه اصل

شورای نگهبان^(۱) شناخته شد.

۳-۱. نظر شماره ۸۷/۳۰/۲۷۱۶۲ مورخ ۱۳۸۷/۳/۵ شورای نگهبان در خصوص لایحه اصلاح قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۳/۵ و الحاق موادی به آن، مصوب ۱۳۸۷/۲/۱۱ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی ۱-۳-۱- ماده (۳۹)،^(۲) مغایر اصول ۱۷۰ و ۱۷۴ قانون اساسی شناخته شد.

→

(۱۷۳) درج شده است.

۱. برای آگاهی تفصیلی نسبت به این نظریه تفسیری و مستندات قانونی آن، رجوع کنید به شماره ۱-۳، ذیل همین اصل (= اصل یکصد و هفتادم).

۲. ماده ۳۹- تبصره (۱) ماده (۱۷) به عنوان ماده (۳۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود:

«ماده ۳۸- آراء شورای نظارت استان در موارد حکم به تعطیلی موقت یا دائم مدرسه یا مرکز یا محرومیت موقت یا دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی، ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ رأی قابل تجدیدنظرخواهی در شورای نظارت مرکزی است. آراء صادره توسط شورای نظارت مرکزی قطعی و لازم‌الاجراء است. فرجام‌خواهی از آراء شورای نظارت مرکزی در مورد تعطیلی دائم مدرسه یا مرکز غیردولتی یا محرومیت دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی، ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ رأی در دیوان عدالت اداری انجام می‌شود.»

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۸۷/۳/۶ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

در متن ماده (۳۹)، عبارت «دیوان عدالت اداری» به عبارت «مراجع قضایی ذیصلاح» تغییر یافت.

نظر شماره ۸۷/۳۰/۲۷۲۹۸ مورخ ۱۳۸۷/۳/۲۲ شورای نگهبان در خصوص لایحه اصلاح قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۳/۵ و الحاق موادی به آن، مصوب ۱۳۸۷/۳/۶ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی:

در ماده (۳۹) با توجه به ایراد قبلی شورا مربوط به تفویض وظایف به شورای نظارت، در این ماده نیز تفویض اختیارات اجرایی به شورا همان ایراد قبلی را دارد.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۸۷/۴/۱۰ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده (۳۹) به شرح زیر اصلاح شد:

ماده ۳۹- تبصره (۱) ماده (۱۷) به عنوان ماده (۳۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود:

«ماده ۳۸- آراء شورای نظارت استان در موارد حکم به تعطیلی موقت یا دائم مدرسه یا مرکز و یا محرومیت موقت یا دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی لازم است به تأیید رئیس سازمان آموزش و پرورش برسد و ابلاغ آراء مذکور ظرف بیست روز قابل تجدیدنظرخواهی در شورای نظارت مرکزی است. آراء شورای نظارت مرکزی در صورت تأیید و ابلاغ وزیر آموزش و پرورش قطعی و لازم‌الاجراء است.

فرجام‌خواهی از آراء شورای نظارت مرکزی در مورد تعطیلی دائم مدرسه یا مرکز غیردولتی یا محرومیت دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ رأی در مراجع

←

۴-۱. نظر شماره ۹۰/۳۰/۴۲۴۳۱ مورخ ۱۳۹۰/۳/۴ شورای نگهبان در خصوص لایحه تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۱/۳۰ کمیسیون قضایی و حقوقی^(۱) مجلس شورای اسلامی

۱-۴-۱- ماده (۶۲)^(۲) علاوه بر وجود همان ایراد قبلی این شورا موضوع نامه شماره ۸۹/۳۰/۴۱۲۳۰ مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۲۸^(۳) مغایر اصول ۵۷، ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون

→

قضایی ذیصلاح انجام می‌شود.»

نظر شماره ۸۷/۳۰/۲۷۸۲۶ مورخ ۱۳۸۷/۴/۲۵ شورای نگهبان در خصوص لایحه اصلاح قانون تأسیس مدارس غیرانتفاعی مصوب ۱۳۶۷/۳/۵ و الحاق موادی به آن، مصوب ۱۳۸۷/۴/۱۰ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی:

- اشکال بند (۲) قبلی شورای نگهبان در خصوص ماده (۳۹)، نظر به اینکه عبارت «فرجام‌خواهی» مذکور در این ماده از این جهت که معلوم نیست منظور رسیدگی شکلی یا ماهوی است، ابهام دارد؛ پس از رفع ابهام، اظهار نظر خواهد شد.

- تذکر: در ماده (۳۹)، عبارت «ابلاغ آراء مذکور» مفهوم نیست؛ ظاهراً منظور از عبارت مذکور این است که آراء مذکور ظرف بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظرخواهی است؛ بنابراین نیاز به اصلاح عبارتی دارد.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۸۷/۵/۶ کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده (۳۹) به شرح زیر اصلاح شد:

ماده ۳۹- تبصره (۱) ماده (۱۷) به عنوان ماده (۳۸) به شرح زیر اصلاح می‌شود:

«ماده ۳۸- آراء شورای نظارت استان در موارد حکم به تعطیلی موقت یا دائم مدرسه یا مرکز و یا محرومیت موقت یا دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی لازم است به تأیید رئیس سازمان آموزش و پرورش برسد و آراء مذکور پس از ابلاغ ظرف بیست روز قابل تجدیدنظرخواهی در شورای نظارت مرکزی است. آراء شورای نظارت مرکزی در صورت تأیید و ابلاغ وزیر آموزش و پرورش قطعی است.

آراء شورای نظارت مرکزی در مورد تعطیلی دائم مدرسه یا مرکز غیردولتی یا محرومیت دائم مؤسس از تأسیس مدرسه یا مرکز غیردولتی ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ رأی در مراجع قضایی ذیصلاح قابل شکایت است.»

۱. گفتنی است این لایحه ابتدا طبق اصل ۸۵ قانون اساسی به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسید و مجلس با اجرای آزمایشی آن به مدت سه سال موافقت نمود، لیکن این مصوبه از طرف شورای نگهبان با ایراد اصل ۸۵ قانون اساسی مواجه گردید که بر همین اساس، این لایحه با طرح در صحن علنی مجلس در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۸ به تصویب نمایندگان مجلس رسید.

۲. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجاه و هفتم، شماره ۱-۹۲.

۳. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل

←

اساسی شناخته شد.

۱-۴-۲- ماده (۶۳)^(۱) علاوه بر وجود همان ایراد قبلی این شورا موضوع نامه شماره ۱۳۸۰/۴/۳۰ مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۲۸،^(۲) مغایر اصول ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی شناخته شد.

۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران

۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان

۳-۱. نظریه تفسیری شماره ۸۰/۲۱/۱۲۷۹ مورخ ۱۳۸۰/۲/۱۸ در پاسخ به استفسار رئیس قوه قضائیه نسبت به زمان ترتب آثار ابطال بر مقررات دولتی مغایر شناخته شده با موازین شرع

شماره: ۱/۷۹/۱۸۲۴۷

تاریخ: ۱۳۷۹/۱۰/۲۸

حضرت آیت الله جنتی «دام توفیقاته»

→

هشتاد و پنجم، شماره ۱-۱۴۰-۱.

۱. ماده ۶۳- مصوبات اداری قوه قضائیه و کلیه مصوبات سازمان‌های وابسته به آن و نیز کلیه مصوبات اداری مجلس شورای اسلامی قابل شکایت و رسیدگی در هیئت عمومی دیوان است.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۹۰/۵/۲ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۱۲- حدود صلاحیت و وظایف هیئت عمومی دیوان به شرح زیر است:

۱- ...

تبصره ۳- مصوبات اداری قوه قضائیه و کلیه مصوبات سازمان‌های وابسته به آن، قابل شکایت و رسیدگی در هیئت عمومی دیوان است.

نظر شماره ۹۰/۳۰/۴۳۲۱۳ مورخ ۱۳۹۰/۵/۲۵ شورای نگهبان در خصوص لایحه تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۵/۲ مجلس شورای اسلامی:

تبصره‌های ... و (۳) ماده (۱۲)، مغایر اصول ۱۷۰ و ۱۷۳ قانون اساسی شناخته شد.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۹۰/۸/۸ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

تبصره‌های ... و (۳) آن [= ماده (۱۲)] حذف می‌شود.

۲. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل هشتاد و پنجم، شماره ۱-۱۴۰-۱.

دبیر محترم شورای نگهبان قانون اساسی

با سلام و تحیات

پیرو نامه شماره ۴۱/م/ک/۱۷۲ مورخ ۷۹/۱/۴ دیوان عدالت اداری،^(۱) دایر به

۱.

تاریخ: ۱۳۷۹/۱۰/۴

شماره: ۴۱/م/ک/۱۷۲

حضرت آیت الله جنتی دامت برکاته

دبیر محترم شورای نگهبان

با عرض سلام و تحیت و آرزوی قبولی عبادات و طاعات جناب عالی و اعضاء محترم شورای نگهبان، به استحضار می‌رساند:

همان‌گونه که آگاهی دارند در اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی مصرح است که قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با مقررات اسلامی یا خارج از حدود و اختیارات قوه مجریه است خودداری ورزند و نیز هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری درخواست نماید.

با عنایت به اصل فوق آرایه که از هیئت عمومی دیوان صادر می‌گردد، به چهار دسته کلی قابل تقسیم است:

۱- ابطال به لحاظ اینکه مورد طبق نظر فقهای محترم شورای نگهبان خلاف شرع تشخیص گردیده است.

۲- صدور رأی وحدت رویه و تعیین اصلح الرأیین در اعلام تعارض آراء شعب دیوان

۳- نقص آراء مخدوش و ارجاع به شعبه دیگر

۴- مواردی که از برخی مصوبات، آیین‌نامه‌ها یا بخشنامه‌ها توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی به دیوان شکایت می‌شود و دیوان موظف به رسیدگی است و نهایتاً در صورت مغایرت بخشنامه یا آیین‌نامه یا مصوبه با قانون یا تشخیص خروج از حدود اختیارات، رأی به ابطال آن داده می‌شود.

اینک پرسش پیش‌آمده این است که آثار ابطال به‌ویژه در مورد چهارم با توجه به تبعات بسیار گسترده حقوقی و مالی و اجتماعی که قابل تأمل است، از چه زمانی مترتب می‌گردد؟ آیا از زمان تصویب قانون، مؤثر است؟ یا از زمان صدور رأی؟ یا احیاناً رأی هیئت عمومی، موردی ملاحظه خواهد شد و یا اصلاً نسبت به موارد فرق می‌کند؟

آیا رسمیت مصوبات قابل شکایت در دیوان نیاز به تأیید، امضاء، رضایت، سکوت توأم با رضایت دیوان دارد، تا قبل از آن به طور کلی ملغی‌الاثراً باشد، یا ابطال دیوان کاشف از عدم صحت مصوبه است، یا ابطال مانند نقل در باب اجازه می‌ماند یا کشف حکمی می‌کند؟ واضح است چنانچه کشف از بطلان بنماید که ظاهر امر چنین است یک نوع حمایت جدی قانونی و مالی و اداری و حقوقی را می‌طلبد و آلا تبعات و آثار فراوانی برای کشور به‌وجود خواهد آورد.

مستدعی است نظر تفسیری آن شورای محترم را در این باب به دیوان عدالت اداری ابلاغ فرمایید. عنایت دارید که این قبیل موارد، ابطال نیاز به شکایت و طرح دادخواست در دیوان دارد و چه بسا تا

درخواست اعلام نظر تفسیری شورای محترم نگهبان، راجع به موارد ابطال مندرج در نامه پیرو، عنایت تسریع در صدور پاسخ و ارسال نسخه‌ای از نظریه ابرازی برای اینجانب موجب امتنان خواهد بود.

سید محمود هاشمی شاهرودی
رئیس قوه قضائیه

شماره: ۸۰/۲۱/۱۳۷۹

تاریخ: ۱۳۸۰/۲/۱۸

حضرت آیت‌الله هاشمی شاهرودی
رئیس محترم قوه قضائیه
با سلام

عطف به نامه شماره ۱/۷۹/۱۸۲۴۷ مورخ ۱۳۷۹/۱۰/۲۸ مبنی بر تفسیر اصل یکصد و هفتادم از این جهت که وقتی در مواردی توسط دیوان عدالت اداری تصویب‌نامه یا آیین‌نامه دولتی مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه تشخیص داده می‌شود و رأی به ابطال آنها صادر می‌گردد، آثار ابطال از چه زمانی مترتب بر آن موارد می‌شود، موضوع در جلسه مورخ ۱۳۷۹/۱۲/۱۰ شورای نگهبان مطرح شد که نظر تفسیری شورا به شرح زیر اعلام می‌گردد:

«نسبت به ابطال آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌ها و بخشنامه‌ها اصل یکصد و هفتادم به خودی خود اقتضاءِ بیش از ابطال از زمان ابطال را ندارد، لکن چون ابطال موارد خلاف شرع مستند به تشخیص فقهاء شورای نگهبان است و از مصادیق اعمال اصل چهارم قانون اساسی می‌باشد، فلذا ابطال از زمان تصویب

→

رسیدگی دیوان سال‌ها با زمان مصوبه فاصله باشد. در صورت نیاز اجازه فرمایید حضوراً نیز توضیح داده شود.

با تشکر
قربانعلی درّی نجف‌آبادی
رئیس کل دیوان عدالت اداری

آنها خواهد بود.»^(۱)

احمد جنتی

دبیر شورای نگهبان

۲-۳. نظریه تفسیری شماره ۸۳/۳۰/۹۳۸۷ مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۱ در پاسخ به استفسار رئیس قوه قضائیه نسبت به محدوده اختیارات دیوان عدالت اداری در اصل ۱۷۰ قانون اساسی از جهت رسیدگی به تصویب نامه ها و آیین نامه های خلاف قانون نهادهای حکومتی

شماره: ۱/۸۳/۱۱۸۷۰

تاریخ: ۱۳۸۳/۸/۲۸

محضر شریف آیت الله جنتی

دبیر شورای محترم نگهبان «دامت برکاته»

سلام علیکم

همان طور که مستحضرید در اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی جمهوری اسلامی آمده است: «قضات دادگاه ها مکلفند از اجرای تصویب نامه ها و آیین نامه های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.»

۱. گفتنی است دیوان عدالت اداری در خصوص مخالفت آیین نامه ها، تصویب نامه ها و بخشنامه های دولتی با موازین شرع نمی تواند مستقلاً اظهار نظر نماید، بلکه دیوان در این موارد بر اساس اصل ۴ قانون اساسی از فقهای شورای نگهبان استعلام می کند. در این خصوص، تبصره (۲) ماده (۸۴) و نیز ماده (۸۷) قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۲/۳/۲۵، ترتیب قانونی این موضوع را جهت اخذ نظریه فقهای شورای نگهبان اعلام داشته است. تبصره (۲) ماده (۸۴) مقرر می دارد: «تبصره ۲- هرگاه مصوبه مورد شکایت به لحاظ مغایرت با موازین شرعی برای رسیدگی مطرح باشد، موضوع جهت اظهار نظر به شورای نگهبان ارسال می شود. نظر فقهای شورای نگهبان برای هیئت عمومی و هیئت های تخصصی لازم الاتباع است.» ماده (۸۷) نیز مقرر می دارد: «ماده ۸۷- در صورتی که مصوبه ای به لحاظ مغایرت با موازین شرعی برای رسیدگی مطرح باشد، موضوع جهت اظهار نظر به شورای نگهبان ارسال می شود. نظر فقهای شورای نگهبان برای هیئت عمومی، لازم الاتباع است.» گفتنی است پیش از تصویب قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری در سال ۱۳۹۲، ماده (۲۵) قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۶۰/۱۱/۴ و ماده (۴۱) قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵/۹/۲۵ در این زمینه، تعیین تکلیف کرده بود.

خواهشمند است نظریه تفسیری آن شورای محترم را در این رابطه تبیین فرمایید که آیا محدوده اختیارات دیوان عدالت اداری در این اصل شامل تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های قوه مقننه و قضائیه و سازمان‌های وابسته به آنها و همچنین مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات اداری شورای نگهبان، مجمع تشخیص و امثال آن نیز می‌شود یا مخصوص به تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های دولت به معنای قوه مجریه می‌باشد.

از عنایت جناب عالی متشکرم. والسلام علیکم و رحمت الله

سید محمود هاشمی شاهرودی

رئیس قوه قضائیه

شماره: ۸۳/۳۰/۹۳۸۷

تاریخ: ۱۳۸۳/۱۰/۲۱

حضرت آیت الله هاشمی شاهرودی

رئیس محترم قوه قضائیه

باسلام

عطف به نامه شماره ۱/۸۳/۱۱۸۷۰ مورخ ۱۳۸۳/۸/۲۸، بدین وسیله نظریه تفسیری شورای نگهبان از اصل ۱۷۰ قانون اساسی به شرح ذیل اعلام می‌گردد:
«با توجه به قرینه «قوه مجریه» در قسمت اخیر اصل یکصد و هفتاد و هفتم قانون اساسی، مقصود از تعبیر «دولتی» در این اصل، قوه مجریه است.»

احمد جنتی

دبیر شورای نگهبان

۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی

۴-۱. نظر شماره ۱۹۸۳ مورخ ۱۳۶۰/۲/۸ شورای نگهبان در پاسخ به استعلام شورای عالی قضایی جمهوری اسلامی ایران نسبت به نحوه جلوگیری از اجرای قوانین و تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های مصوب در رژیم گذشته که خلاف موازین اسلام است

شماره: ۱/۱۱۴۳

تاریخ: ۱۳۶۰/۱/۲۵

شورای محترم نگهبان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
اجرای قوانین و تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های گذشته که برخلاف موازین اسلام
است و صدور حکم بر طبق آنها در محاکم، به خصوص با توجه به اصل چهارم و
اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی به هیچ عنوان موجه نیست.
این نظر به شورای عالی قضایی پیشنهاد شده که با توجه به این دو اصل، همه
قوانین و تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های خلاف اسلام، منسوخ و محاکم موظفند طبق
اصل یکصد و شصت و هفتم بر طبق موازین اسلام رأی دهند و این موازین به وسیله
شورای عالی قضایی طبق فتوی امام استخراج و به دادسراها و دادگاه‌های انقلاب و
دادسراها و دادگاه‌های دیگر ابلاغ گردد و به این ترتیب تا تصویب لوایح قانونی در
مجلس شورای اسلامی جلوی اجرای احکام خلاف اسلام گرفته شود.
خواهشمند است نظر آن شورا را کتباً اعلام فرمایید.

از طرف شورای عالی قضایی

جمهوری اسلامی ایران

عبدالکریم موسوی اردبیلی

شماره: ۱۹۸۳

تاریخ: ۱۳۶۰/۲/۸

شورای محترم عالی قضایی

عطف به نامه شماره ۱/۱۱۴۳ مورخ ۱۳۶۰/۱/۲۵، موضوع در جلسات شورای
نگهبان مطرح و مورد بررسی قرار گرفت. نظر شورا به شرح ذیل اعلام می‌گردد:
«مستفاد از اصل چهارم قانون اساسی این است که به طور اطلاق کلیه قوانین و
مقررات در تمام زمینه‌ها باید مطابق موازین اسلامی باشد و تشخیص این امر به
عهده فقهای شورای نگهبان است. بنابراین قوانین و مقرراتی را که در مراجع
قضایی اجرا می‌گردد و شورای عالی قضایی آنها را مخالف موازین اسلامی
می‌داند، جهت بررسی و تشخیص مطابقت یا مخالفت با موازین اسلامی برای

فقهاء شورای نگهبان ارسال دارند.»

دبیر شورای نگهبان

لطف الله صافی

۴-۲. نظر شماره ۸۳/۳۰/۹۴۸۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۱/۷ و نظر شماره ۸۳/۳۰/۹۵۴۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۱/۱۷ شورای نگهبان در پاسخ به استعلام رئیس دیوان عدالت اداری نسبت به اجرای مصوبه ابطال شده در مواردی که به مرحله اجراء در نیامده و نیز تصویب مصوبه‌ای به همان مضمون و یا مبتنی بر همان ملاکی که موجب ابطال مصوبه شده است

شماره: ۴۱/د/۱۸۱۷۵

تاریخ: ۱۳۸۳/۹/۲۶

محضر مبارک اعضای محترم شورای نگهبان قانون اساسی دامت افاضاتهم

با سلام و عرض پوزش از تصدیع به استحضار می‌رساند:

۱- شورای محترم نگهبان طی نامه شماره ۸۰/۲۱/۱۲۷۹ مورخ ۸۰/۲/۱۸ در پاسخ استفسار ریاست محترم قوه قضائیه در مورد زمان تأثیر ابطال مصوبات مسئولین و سازمان‌های اداری که به موجب اصل ۱۷۰ توسط دیوان عدالت انجام می‌شود، قائل به تفصیل شده و زمان اثرگذاری ابطال در مصوبات خلاف شرع را زمان تصویب مصوبه و زمان اثرگذاری ابطال به جهات دیگر (خلاف قانون بودن - خارج از اختیارات بودن مصوبه) را زمان صدور رأی ابطال توسط هیئت عمومی اعلام فرموده‌اند.

۲- صرف نظر از اینکه مبانی حقوقی این تفصیل برای بسیاری از قضات دیوان روشن نیست و این دسته از قضات معتقدند که بر خلاف نقض مصوبه یا لغو آن که علی‌الاصول باید از زمان تصمیم‌گیری باشد، معنی ابطال، اعلام بی‌اعتباری تصمیم از بدو زمان تصویب همان مصوبه می‌باشد. زیرا مصوبه‌ای که خلاف قانون بوده یا مقام تصویب‌کننده اختیار تصویب آن را نداشته است از همان زمان تصویب بی‌اعتبار بوده است و ابطال مصوبه توسط هیئت عمومی دیوان مشابه نسخ یک قانون یا نقض یک رأی نیست بلکه ابطال در این مورد به معنی اعلام باطل بودن و غیر قابل عمل بودن مصوبه است.

در هر صورت هر چند فعلاً به دلیل لازم‌الاجراء بودن نظرات تفسیری آن شورای محترم، دیوان بر طبق همین تفسیر عمل می‌کند و اثر ابطال مصوبات خلاف قانون و خارج اختیارات را به گذشته سرایت نمی‌دهد، لکن انتظار داریم شورای محترم در این

زمینه با تأمل و بررسی بیشتر مجدداً اظهار نظر نماید.

۳- اجرای این تفسیر موجب بروز برخی مشکلات عملی در پرونده‌های جاری در دیوان نیز شده است که ذیلاً به دو نمونه اشاره می‌شود:

الف- در چندین پرونده برخی از ادارات خدمات‌دهنده مثل وزارت نیرو، مخابرات، شرکت گاز مبادرت به افزایش تعرفه‌ها و گران کردن نرخ به میزان بیش از حد مجاز نموده‌اند و برخی افراد ذی‌نفع تقاضای ابطال مصوبات مربوط به تعرفه‌های غیرقانونی را نموده‌اند. این تقاضاها در دیوان مطرح و منجر به ابطال مصوبات مورد شکایت شده است. ادارات مربوطه بلافاصله پس از ابلاغ ابطال، مصوبه دیگری با همان مضمون را به مرحله اجراء گذاشته‌اند و هیچ تغییر در حال فرد شاکی ایجاد نشده است؛ زیرا هزینه‌های مربوط به قبل از تاریخ ابطال بر مبنای همان مصوبه ابطال‌شده که علی‌الغرض عطف به ماسبق نمی‌شود و هزینه‌های بعد از ابطال نیز بر اساس مصوبه جدید با همان نرخ غیر قانونی اخذ شده است و به این صورت رسیدگی قضایی دیوان بی‌اثر گردیده است.

ب- در چند پرونده دیگر برخی از شهرداری‌ها به موجب مصوبه‌ای اقدام به اخذ عوارض از سرجمع فروش محصولات یک مؤسسه تولیدی به مأخذ پنج درصد فروش نموده‌اند. از این مصوبات شکایت شده و توسط دیوان عدالت ابطال شده است، لکن محکوم‌علیه (شهرداری) مجدداً اقدام به اخذ عوارض با همان مأخذ پنج درصد نموده است با این استدلال که این عوارض متعلق به سنوات قبل از رأی هیئت عمومی است، در نتیجه مشمول ابطال نمی‌شود.

۴- با توجه به آنچه در قسمت (ب) بند (۳) مطرح شد این سؤال پیش می‌آید که آیا منظور آن شورای محترم در رابطه با عطف به ماسبق نشدن احکام ابطال دیوان، ملاک زمان محاسبه و تطبیق مصوبه ابطال‌شده بر مصادیق است یا زمان اجرای عملی آنها و به عبارت روشن‌تر آیا منظور شورای محترم از اینکه اثر ابطال از زمان ابطال است این است که مصوبات ابطال‌شده نسبت به زمان گذشته حتی اگر در گذشته اجراء نشده باشد مطلقاً معتبر و لازم‌الاجراء است و الان باید به مرحله اجراء درآید یا اینکه منظور این است که موارد اجراء‌شده و عمل‌شده ابطال نمی‌گردد؛ مثلاً عوارض اخذشده مسترد نمی‌شود لکن مواردی که هنوز به مرحله اجراء در نیامده باشد مشمول

حکم ابطال می‌باشد و در نتیجه به استناد مصوبه ابطال شده نمی‌توان نسبت به اجراء و وصول عوارض معوقه مربوط به زمان قبل از ابطال اقدام نمود.

استدعا می‌شود در این زمینه این دیوان را ارشاد فرمایید تا بتوانیم مشکل چندین پرونده معوق را حل و فصل نماییم.

علی رازینی

رئیس کل دیوان عدالت اداری

شماره: ۸۳/۳۰/۹۴۸۶

تاریخ: ۱۳۸۳/۱۱/۷

رئیس محترم دیوان عدالت اداری

با سلام

عطف به نامه شماره ۴۱/د/۱۸۱۷۵ مورخ ۱۳۸۳/۹/۲۶، موضوع نامه شماره ۸۰/۲۱/۱۲۷۹ مورخ ۱۳۸۰/۲/۱۸ شورای نگهبان در پاسخ به استفساریه ریاست محترم قوه قضائیه در مورد زمان تأثیر ابطال مصوبات مسئولین و سازمان‌های اداری که به موجب اصل یکصد و هفتادم قانون اساسی توسط دیوان عدالت انجام می‌شود، در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۳۰ فقهای شورای نگهبان مطرح شد و به شرح زیر اعلام نظر می‌گردد:

«به همان مضمون و یا مبتنی بر همان ملاکی که موجب ابطال مصوبه شده است، مانند عدم وجود مجوز قانونی یا بدون اخذ مجوز جدید، بر خلاف نظریه تفسیری شورای نگهبان است.»

احمد جتیی

دبیر شورای نگهبان

شماره: ۸۳/۳۰/۹۵۴۶

تاریخ: ۱۳۸۳/۱۱/۱۷

رئیس محترم دیوان عدالت اداری

با سلام

عطف به نامه شماره ۴۱/د/۱۸۱۷۵ مورخ ۱۳۸۳/۹/۲۶ و پیرو نامه شماره

۸۳/۳۰/۹۴۸۶ مورخ ۱۳۸۳/۱۱/۷، نظر به اینکه در پاسخ ارسالی اشتباه تایپی رخ داده است، نظریه کامل شورای نگهبان در خصوص مورد، مجدداً به شرح زیر اعلام می‌گردد:

«اجرای مصوبه ابطال شده در مواردی که به مرحله اجراء در نیامده و نیز تصویب مصوبه‌ای به همان مضمون و یا مبتنی بر همان ملاکی که موجب ابطال مصوبه شده است، مانند عدم وجود مجوز قانونی، بدون اخذ مجوز جدید، بر خلاف نظریه تفسیری شورای نگهبان است.»

احمد جتیی

دبیر شورای نگهبان

۵- تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان

امام خمینی (ره):

و از شورای محترم نگهبان می‌خواهم و توصیه می‌کنم، چه در نسل حاضر و
چه در نسل های آینده که با کمال وقت و قدرت و ظایف اسلامی و ملی خود
را ایا تحت تاثیر هیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و
قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه ای جلوگیری نمایند.

(صحیفه امام ج ۲۱، ص ۴۲۲)

آدرس: تهران، خیابان شهید سپهبد قرنی،
کوچه شهید دهقانی نیا (خسرو سابق)، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۴۶۳ - ۱۳۱۴۵
تلفکس: ۰۲۱ - ۸۸۳۲۵۰۴۵
info@shora-rc.ir
www.shora-rc.ir